

KS. ROMAN SZEWCZYK
WSD Elk

BULLA TOTUS TUUS POLONIAE POPULUS I USTANOWIENIE DIECEZJI ELCKIEJ

„Noviter instituta dioecesis Liccanensis, cum cathedrali ecclesia sub titulo S. Adalberti in urbe Elk...¹”, czytamy w bulli papieskiej reorganizującej strukturę Kościoła katolickiego w Polsce. Ojciec Święty Jan Paweł II bullą „Totus Tuus Poloniae populus” ogłoszoną w Uroczystość Zwiastowania Pańskiego, dnia 25 marca 1992r., zmieniając organizację Kościoła w Polsce powołał do istnienia nowe diecezje, w tym także naszą Diecezję Elcką, nowe metropolie, a granice dotychczasowych i nazwy uległy zmianie. Było to wielkie wydarzenie dla Kościoła w Polsce, porównywalne do bulli cyrcumskrypcyjnej Papieża Piusa XI „Vixdum Poloniae unitas²” z 28 października 1925 roku ustalającej podział prowincji i diecezji Kościoła w Polsce.

Ówczesna bulla ustanawiała pięć prowincji kościelnych Kościoła Łacińskiego³: Gnieźnieńsko – Poznańska, Warszawska, Wileńska, Lwowska, Krakowska. Powstały wówczas cztery nowe diecezje: śląska, częstochowska, łomżyńska i pińska. Ta struktura administracyjna Kościoła w Polsce przetrwała do II wojny światowej, została zaś „przekreślona” postanowieniami z Jałty w 1945 roku. Kościół w Polsce znalazł się nie tylko w nowej sytuacji politycznej, ale i w nowo określonych granicach kraju. Przez szereg lat władze kościelne pomimo starań nie mogły uregulować sytuacji prawnej Kościoła na ziemiach odzyskanych. Dopiero 28 czerwca 1972 roku Stolica Apostolska utworzyła na północnych i zachodnich terenach Polski nowe diecezje i powierzyła je biskupom⁴

¹ Ioannes Paulus II, *Totus Tuus Poloniae populus*, Romae 1992, p. IX.

² Pio XI, *Vixdum Poloniae unitas*, Romae 1925, AAS 17 (1925) 521-528.

³ Por. J. Wiśtock, *Konkordat polski z 1925 roku. Zagadnienia prawno-polityczne*, Poznań 1977, 94-96.

⁴ Por. *Konstytucja Apostolska, Episcoporum Poloniae*, AAS 64 (1972) 657-659.

Zmieniające się warunki życia w kraju, kolejne zmiany w strukturze administracyjnej kraju, przemieszczanie się ośrodków władzy lokalnej, industrializacja, urbanizacja kraju, przemiana świadomości społecznej, tworzenie się nowej struktury ludnościowej utrudniały kapłanom posługę duszpasterską zaś biskupom kierowanie diecezjami. Ponadto powojenna sytuacja Kościoła utrudniana była przez osoby sprawujące władzę w ówczesnym systemie; diecezje nie posiadały swoich biskupów, gdyż władza ich usuwała albo sprzeciwiała się ich mianowaniu⁵ Oczekiwanie na uregulowanie sytuacji prawnej Kościoła, reorganizacja jego struktury oraz usprawnienie funkcji duszpasterskiej i administracyjnej Kościoła było w wielu konkretnych przypadkach bardzo oczekiwane. Takim przykładem było utworzenie na terenie Diecezji Warmińskiej, Ełckiego Wikariatu Biskupiego, na czele którego został ustanowiony biskup pomocniczy diecezji warmińskiej bp Józef Wysocki.

W takich warunkach Kościół w Polsce przeżywa Sobór Watykański II, uroczystości Millenijne Chrztu Polski, wybór kardynała Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową. To właśnie Jan Paweł II mając osobistą znajomość wyżej zasygnalizowanych problemów przy współpracy z Nuncjuszem Apostolskim w Warszawie i Episkopatem Polski pragnąc zaradzić potrzebom Kościoła w Polsce wydał bullę „Totus Tuus Poloniae populus” Bulla ustanawia 13 nowych diecezji: bielsko-żywiecka, elbląska, ełcka, gliwicka, kaliska, legnicka, łowicka, radomska, rzeszowska, sosnowiecka, toruńska, warszawsko-praska i zamojsko-lubaczowska.

Wszystkie diecezje przynależą do 13 prowincji kościelnych; obok 5 istniejących: Gniezno, Kraków, Poznań, Warszawa, Wrocław, 8 nowopowstałych: Białystok, Częstochowa, Gdańsk, Katowice, Lublin, Przemyśl, Szczecin-Kamień i na Warmii; zaś archidiecezja łódzka została podległa bezpośrednio Stolicy Apostolskiej.

Nowopowstała Diecezja Ełcka jest historyczną spadkobierczynią Diecezji Warmińskiej, która mocą decyzji Papieża Innocentego IV powstała 30 lipca 1243r.⁶ i Diecezji Łomżyńskiej powstałej po decyzji Papieża Piusa XI 28 października 1925r.⁷

Diecezja Ełcka już w dniu erygowania posiadała swoje elementy podstawowe tj. strukturę terytorialną, ludność, duszpasterzy.

---

⁵ Por. P. Reina, *Stefan Kardynał Wyszyński*, Londyn 1979, 375-390.

⁶ Por. A. Szorc, *Dzieje Diecezji Warmińskiej (1243-1991)*, Olsztyn 1991, 18.

⁷ Por. W. Jemielity, *Zarys dziejów Diecezji Łomżyńskiej*, 49(1987) Łomżyńskie Wiadomości Diecezjalne, 8-15.

1. Struktura terytorialna i ludność diecezji ełckiej⁸

Diecezja Ełcka powstała w wyniku połączenia części terytorium Diecezji Warmińskiej (3/5 stanu posiadania) z częścią terytorium Diecezji Łomżyńskiej (2/5 stanu posiadania) i została włączona do Metropolii Warmińskiej. Położona jest w północno-wschodniej części Polski, w chwili powstania jej granice – z małymi wyjątkami – pokrywały się z granicami województwa suwalskiego. Jej obszar wynosi około 11 000 km²

W skład diecezji weszło 16 dekanatów:

a/ 11 dekanatów z diecezji warmińskiej: Biała-Piska, trzy dekanaty Ełckie, dwa dekanaty w Giżycku, Gołdap, Mikołajki Mazurskie, Olecko, Pisz, Węgorzewo

b/ 5 dekanatów z diecezji łomżyńskiej: Augustów-Wschód, Augustów-Zachód, Sejny, Suwałki-Południe, Suwałki-Północ oraz parafie Pruska, Rajgród, Rydzewo z dekanatu Grajewo.

W Diecezji Ełckiej w dniu jej powstania było 129 parafii; 89 z diecezji warmińskiej i 40 z diecezji łomżyńskiej. „Część warmińska charakteryzowała się więc lepszą strukturą parafialną, natomiast część łomżyńska posiadała relatywnie większą liczbę kapłanów. W skali diecezji ełckiej na jedną parafię wypadało statystycznie 3 597 mieszkańców oraz 2 412 mieszkańców na jednego kapłana... Obraz tych danych nabierze pełniejszego wyrazu, gdy zwrócimy uwagę na fakt, że diecezja ełcka obejmuje dość duży obszar: 11 000 km², a więc należy do większych diecezji w Polsce, posiadając jednocześnie słabe zaludnienie. Statystycznie parafia obejmuje ok. 79 km², natomiast na statystycznego kapłana wypada 55,3 km^{2,9}

Na tym terytorium zamieszkiwało około 500 000 osób; ok. 330 000 z części warmińskiej i ok. 170 000 z części łomżyńskiej. Katolicy obrzadku łacińskiego stanowili 480 000 mieszkańców, w tym ok. 6 000 to katolicy Litwini, katolicy obrzadku bizantyjsko-ukraińskiego ok. 6 000, zaś ok. 10 000 mieszkańców diecezji to chrześcijanie nie katolicy i niewielka grupa osób deklarujących się jako niewierzący.

Specyfiką Diecezji Ełckiej jest duże zróżnicowanie w pochodzeniu jej mieszkańców. W dużej mierze zostało to spowodowane wybuchem II wojny światowej i ruchem przesiedleńczym. Dlatego odnajdujemy tu ludność

⁸ Informacje i dane dotyczące Diecezji Warmińskiej pochodzą z dokumentu wizyty Ad limina apostolorum, Ełk 1993, natomiast dane dotyczące Diecezji Łomżyńskiej pochodzą z Rocznika Diecezji Łomżyńskiej, Łomża 1992. Dane odnośnie do województwa suwalskiego pochodzą z Rocznika Statystycznego 1993 oraz z Informacji o sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie suwalskim w roku 1993, Suwałki 1993r.

⁹ W. Ziemia, *Struktura Diecezji Ełckiej w chwili jej powstania*, w: *Przeszłość natchnieniem dla teraźniejszości*, Ełk 1996, 13.

przybyłą z centralnej Polski oraz z Wileńszczyzny i Białorusi. Wziąwszy pod uwagę fakt, że granice Diecezji Ełckiej są w dużej mierze także granicami państwa polskiego, to Kościół ełcki spełnia na tych terenach bardzo ważną rolę we współżyciu i braterskim egzystowaniu różnych narodów.

2. Duszpasterze i instytucje diecezji ełckiej

W dniu powstania Diecezji Ełckiej było 199 kapłanów, 171 kapłanów diecezjalnych i 28 kapłanów zakonnych: z diecezji warmińskiej zostało włączonych 114 kapłanów (98 diecezjalnych i 16 zakonnych) i z diecezji łomżyńskiej 85 kapłanów (73 diecezjalnych i 12 zakonnych).

Pierwszym biskupem nowo erygowanej diecezji został biskup Wojciech Ziemia, dotychczasowy biskup pomocniczy diecezji warmińskiej, natomiast biskupem pomocniczym został biskup Edward Samsel, dotychczas biskup pomocniczy diecezji łomżyńskiej.

Kapłani nowej Diecezji Ełckiej byli absolwentami Wyższego Seminarium Duchownego „HOSIANUM” w Olsztynie i Wyższego Seminarium Duchownego w Łomży. Kapłani zakonnicy wywodzili się z następujących 5 rodzin zakonnych: Kanonicy Regularni Laterańscy, Księża Salezjanie, Oblaci NMP, Księża Salwatorianie i Księża Pallotyńni.

Zgromadzenia zakonne żeńskie reprezentowały 9 rodzin zakonnych: Siostry Dominikanki, Zgromadzenie Córek Maryi Wspomożycielki, Salezjanki, Zgromadzenie Sióstr Benedyktynek Misjonarek, Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi, Zgromadzenie Misjonarek Apostolstwa Katolickiego – Siostry Pallotyńki, Zgromadzenie Sióstr Służek NMP Niepokalanej, Zgromadzenie Sióstr św. Teresy od Dzieciątka Jezus – siostry Terezijskie, Zgromadzenie Sióstr Urszulanek NSPJ Konającego.

Zgodnie z decyzją Ojca Świętego Jana Pawła II kościół p.w. św. Wojciecha w Ełku stał się kościołem katedralnym, zaś konkatedry to kościół p.w. Najświętszej Maryi Panny Matki Kościoła w Gołdapi i kościół p.w. św. Aleksandra w Suwałkach. Na mocy bulli papieskiej w diecezji znalazły się dwie Kapituły: Kapituła Kolegiacka w Sejnach zaś dotychczasowa Kapituła Kolegiacka w Gołdapi została Sambijską Kapitułą Konkatedralną¹⁰

Papież Jan Paweł II ustanowił patronów Diecezji Ełckiej „Beatam Mariam Virginem titulo „Mater Ecclesiae” invocatam Patronam principalem, atque Sanctum Adalbertum, episcopum et martyrem, Patronum secundarium

¹⁰ Kapituła Kolegiacka w Gołdapi jako jedna z czterech istniejących w Diecezji Warmińskiej została utworzona w 1989 r. przez Ordynariusza Diecezji Warmińskiej bpa Edmunda Piszczaka. Por. A. Szorc, *Dzieje...* op. cit., 131.

apud Deum diocesis Liccanensis confirmamus”¹¹ W czasie późniejszym Ojciec Święty Jan Paweł II na prośbę Biskupa Ełckiego Wojciecha Ziembę do patronów Diecezji Ełckiej: Najświętszej Maryi Panny Matki Kościoła i Św. Wojciecha dołączył Świętego Brunona.

Moment powstania Diecezji Ełckiej to oprócz konsekwencji wynikających z bulli papieskiej, także pierwsze decyzje i dekryty Biskupa Ełckiego Wojciecha Ziembę. I tak pierwszą instytucją powołaną do istnienia była Ełcka Kuria Biskupia, w Wielki Czwartek, 16 kwietnia 1992 zostało powołane do istnienia Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Ełckiej, zaś 1 maja 1992r. ustanowiono Sąd Biskupi Diecezji Ełckiej.

Powstanie Diecezji było oczekiwane przez lud żyjący na tych ziemiach, dlatego w momencie powstania Diecezji Prezydent miasta Ełku powiedział: „utworzenie diecezji ełckiej zostało przyjęte przez społeczeństwo tej ziemi z wdzięcznością i radością, jako wynagrodzenie wysiłków wielu katolików tu pracujących i ukoronowanie wielowiekowej pracy duszpasterskiej Kościoła, szczególnie w trudnych czasach powojennych. Przyszło nam żyć w czasach trudnych i zaczyna brakować nadziei na lepsze jutro w wolnej Polsce – powiedział prezydent Ełku Adam Puza – decyzja Ojca Świętego staje się drogowskazem w naszym życiu”¹²

Biskup Ełcki w swoim Pierwszym Liście Pastorskim tak widział i określał swoje zadanie jako pierwszy Pasterz tej diecezji; „W ten sposób męczeńska śmierć św. Wojciecha i św. Brunona, po upływie niemal tysiąca lat, owocuje głęboką wiarą Ludu Bożego, gorliwością kapłanów, modlitwą i ofiarą zakonników i zakonnice. To wszystko stanęło u podstaw decyzji Ojca Świętego, który północno-wschodnie rubieże naszej Ojczyzny, tak bardzo ubogacone i ozdobione przez Boga, Stworzyciela Wszechrzeczy, podniósł do godności Diecezji, której zostałem pierwszym biskupem... Zwracam się do Was wszystkich z chrześcijańskim pozdrowieniem oraz z serdeczną prośbą, abyśmy wszyscy odpowiedzieli na decyzję Ojca Świętego, którym jest zadanie budowania Kościoła, czyli rodziny dzieci Bożych. Kościół posiada tylko jeden cel: jednoczyć człowieka z Bogiem, a do tej jedności prowadzi jedność człowieka z człowiekiem... Jako Wasz Biskup otrzymałem zadanie nauczania i prowadzenia Was poprzez trudy ziemskiego życia do pełnego zjednoczenia z Bogiem. Podejmuję się tego obowiązku tylko dlatego, że „Bóg jest bogaty w miłosierdzie”¹³

¹¹ Congregatio de Culto Divino et Disciplina Sacramentum, *Breve Ap. Ioannes Paulus II*, 2 (4) 1993, Kronika Urzędowa Diecezji Ełckiej, 3.

¹² W. Świątkiewicz, *Aby głosić Ewangelię i całą prawdę o człowieku, Ełcki ingres bpa W Ziembę*, Słowo Powszechne, (1992) nr 67.

¹³ W. Ziembę, *Pierwszy List Pastorski Biskupa Ełckiego*, 1 (1992) Kronika Urzędowa Diecezji Ełckiej, 28.

Mój referat miał za zadanie ukazać pierwszy moment życia nowej Diecezji Ełckiej. Powstanie Diecezji stało się faktem, zaś Biskup Wojciech Ziemba podjął zadanie pasterzowania na tych ziemiach dlatego że „Bóg jest bogaty w miłosierdzie” Jak bardzo Bóg był bogaty w miłosierdzie to ukazały kolejne referaty na tej Sesji naukowej.